

Egy őskonzervatív verstanszerző szerény ellenvetései

A *Tiszatáj* 1982 júniusi számában Török Gábor *A szabadvers nem próza!* címmel széljegyzeteket fűzött Szepes Erikával írt verstanunk szabadvers-elgondolásához. Minthogy Török dolgozata nem a könyv egészét értékelő kritika, hanem egyetlen elvi kérdést elemző vitairat, bizonyára nem kerülök a sértett szerző kevéssé előnyös látszatába, ha az alábbiakban megkísérlem kifejteni a gondolatmenetével szembeszegezhető ellenvetéseimet: ismeretes, hogy mi sem kívánatosabb, mint az, hogy a kölcsönös lenézést kifejező hallgatást termékeny dialógusok váltsák fel szakirodalmunkban.

A verstanunkban olvasható álláspont — amelyet Török cikke hiányosan ismertetett — a következő.

1. A szabadvers hangritmus tekintetében semmiben nem különbözik a költői prózától, csupán az írásképe más, amennyiben versszerű tördeléssel írott (167. o.). Ebből azonban nem következik, hogy — Török Gábort idézve — a verssorokra tördelés szerintünk „holmi teljesen esetleges, formális cselekedet”, mert a fenti gondolatot könyvünkben közvetlenül az a megállapítás követi, hogy:

2. a szabadvers írásképe, ha nem is ritmikai, de poétikai funkciójú: a szöveg lírai jellegét hivatott aláhúzni. A fejezet zárótétele pedig az a megállapítás, hogy:

3. „Ha a fentieknek megfelelően a leghatározottabban szembeállítjuk a verset és szabadverset, s azt a véleményt látjuk egyedül elfogadhatónak, amelyik szerint a szabadvers csak írásképeben különbözik a prózától, de ritmusában nem, ezzel nem akarjuk tagadni, hogy vers és szabadvers (vagy vers és próza) között átmeneti formák is lehetségesek. Ezeknek a formáknak a felkutatása, rendszerezése és átmeneti jellegük mibenlétének elemzése azonban ma még hiányzó vizsgálatok feladata lenne” (169. o.). A továbbiakban jó néhány ilyen átmeneti formájú költemény elemzésére is kísérletet tettünk.

Török Gábor a fenti három tétel közül csak az elsőt említi, valamint azt a tényt, hogy könyvünkben átmeneti formák elemzései is találhatóak — ám az utóbbiakat így: „Még szerencse, hogy Szerdahelyi aztán itt-ott ellentmond önmagának”, „olykor maga is fölfüggeszti merev tételét”, „elismerésre méltó önkritikával veszi észre”, hogy van „átmenet a nem vers—szabadvers és a négyütemű felező magyar tizenkettes közt” stb. S aztán e példákat maga is szaporítja hasonló (vagy általa ilyeneknek vélt) szövegek elemzésével. Vagyis: a könyvben olvasható szabadvers-elgondolást megcsonkítva idézi, s ezzel a csonka koncepcióval saját véleményeként fordítja szembe a mi valódi felfogásunkat.

Eddig a pontig tehát valójában nincsen köztünk közti nézetkülönbség (vagy ha van, az nem verstani, hanem a vitamorált érintő kérdésekre vonatkozik). Ahol álláspontjaink szembekerülnek egymással, az Török Gábornak az az elgondolása, hogy az effajta verstani problémákat könnyedén megoldhatjuk számítógépes vizsgálatokkal. Mint írja: „Engem határozottan meglep, hogy Szerdahelyi nem jön rá: ez a probléma korunkban jól megközelíthető *ténykérdés*. Jól kidolgozott programmal bele lehetne táplálni egy nem is túlságosan nagy teljesítményű számítógépbe egyrészt különféle típusú nem művészi és prózai irodalmi, művészi szövegeket, másrészt szabadverseket, utasítván a masinát, mutassa ki: megvan-e az utóbbiakban például az azonos jellegű verslábak jelölő mértékben (szignifikánsan) nagyobb so-

rozatossága, mint az előbbieken, a nem művészi és művészi prózában. (...) Ha van — és nem nagy merészség előre megjósolnom, hogy lesz! — ilyen jelölő értékű különbség a prózai és a szabadverses korpusz közt, megdől mind Horváth Jánosnak, mind Szerdahelyinek a tétele a szabadvers prózaiságáról.”

Ahogy én látom, ez korántsem ilyen egyszerű, mert a gép ebben az esetben programozójának prekoncepciója szerint fog működni, s a problémát nem valamilye gépi objektivitás jegyében oldja meg, hanem olyan eredményt fog közölni, amelyet a programozója elvár tőle. Azt ugyanis, hogy mi szabadvers, az dönti el, aki a szövegeket a gépbe táplálja, s ez a döntés eleve meghatározza az eredményt. Ha a fent emlegetett átmeneti formákat — amelyekben valóban létezik a vershez közelítő sorozatosság — a szabadvers „tisztá”, ritmikai szempontból prózai jellegű alakzataival egy csoportba soroljuk, akkor a prózával szemben minőségi különbség fog mutatkozni, de ez a két formatípust — az átmenetit és a „tisztát” — nivelláló statisztikai látszat lesz. Ha viszont csak azokat a szabadverseket vesszük be a „korpuszba”, amelyek ritmikailag prózaiak, akkor — természetesen — semmiféle különbség nem lesz szabadvers és próza között.

Mert azt Török Gábor se tagadja, hogy vannak olyan szabadverseink, amelyek „jelenlegi tudásunkkal vizsgálva” nem ritmikusabbak „mint a próza átlaga”; ő „főként Kassák sok-sok nem ütemezhető és nem időmértékes versére” gondol, én szélesebb körre. Ámde úgy véli, hogy a helyes eljárás ilyenkor nem az, hogy megállapítjuk „a verssorokra tördelt prózaiság bélyegét”, hanem az, hogy latolgatni kezdjük: „nem az én készülékemben van-e a hiba, nem volna-e helyesebb harcot indítanom olyan lappangva létező új egzakt kategória feltárásáért, amely mégis a prózától elválasztva jellemzi a Kassák-szabadvers hangzó ritmusát?”

Csak helyeselhetem, ha Török Gábor „harcot indít” új tudományos eredmények eléréseért. De ameddig ezeket az eredményeket nem érte el, addig ne indítson nevükben tollharcot mások „jelenlegi tudásunkat” tükröző eredményei ellen. Ha ilyen alapon tekinti elgondolásaimat — mint írta — „őskonzervatívoknak”, nem jár el megalapozottabban, mintha a kétszer kettő négy ősrégi tételét vetné el csupán azért, mert él a gyanúperrel, hátha mégis őt.

SZERDAHELYI ISTVÁN

Mire olyan szerény...

... ez az „őskonzervatív verstanszerző”? Elismerő megjegyzéseimről azt hiszi ferde logikával, hogy a szabadversről vallott téves nézetei jellemzik közös művük egészének a színvonalát is? Megnyugtatom: szerencsére nem!

Az viszont nem vall szerénységre, hogy egy célzás oldalvágásával vitaerkölcsre oktató. Ajánlom, kíméljen meg az ilyesmitől, ha tisztázni akarjuk nézeteltérésünket!!! Bevezetőül leszögezem, hogy nem csonkítom meg, nem magyarázom félre álláspontját. Hol állítottam róla, hogy szerinte csak formális, esetleges volna a szabadversesekben a verssorokra tördelés? Épp közös alapot építve a vitához, emlitem, hogy a szerzőpáros véleménye (csak) „kissé tér el az enyémtől”. Kissé eltér = alig más, szinte azonos! Nem is érdemesítettem kifejtésre e kis eltérést.

Mégis másként jellemzik őket a szabadvers kategóriáját, mint én. Ha egyetlen helyen „megengedi” is Szerdahelyi, hogy „lehetségesek” felkutató átmeneti formák, ezzel szemben legalább tizszer (12, 26, 76, 133, 143, 160, 161, 167, 179 és 389) ismételteti, hogy a szabadvers: hangzása, ritmusa szerint próza! Az „átmeneti for-